

Tekijä Asta Viertola

Työn nimi Huomioita elokuvan digitalisoitumisen vaikutuksista tuotantoyhtiöiden käytäntöihin

Laitos Elokvataiteen ja lavastustaiteen laitos

Koulutusohjelma Elokuva- ja televisiotuotanto

Vuosi 2014

Sivumäärä 17

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Tämä kandidaatintyö on osa laajempaa tutkimusta nimeltä Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, joka tehtiin Aalto-yliopiston yritysprojektina Suomen elokuvasäätöille keväällä 2013. Alkuperäinen tutkimus keskittyi elokuvateattereiden digitalisoitumiseen ja sen taloudellisiin vaikutuksiin tuotanto-, levitys- ja teatteriyhtiöissä. Tähän kandidaatintyöhön on irrotettu tuotantoyhtiötä koskeva osio, ja siinä keskitytään taloudellisten seikkojen sijaan tuotantoyhtiöiden toimintatapojen muutoksiin elokuvan koko tuotantoketjussa.

Tutkimusryhmä koostui kolmesta kauppatieteen opiskelijasta itseni lisäksi. Tutkimus suoritettiin kolmessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa ryhmä tutustui tausta-aineistoon ja haastatteli elokuva-alan asiantuntijoita, muun muassa elokuvasäätöön henkilökuntaa. Toisessa vaiheessa keskityttiin analysoimaan tutkittavien 15 yrityksen (5 tuotantoyhtiötä, 5 levitysyhtiötä, 5 teatteriyhtiötä) liiketaloudellisia lukuja, kuten julkisia tilinpäätöstietoja. Kolmannessa vaiheessa suoritettiin varsinaiset tutkimushaastattelut yrityksille, jotka oli valittu Suomen elokuvasäätöön suosituksista.

Digitalisoituminen on muuttanut elokuvan tekemisen käytäntöjä kuvausvaiheesta levitykseen. Tuotantoyhtiöiden haastattelujen mukaan sillä on ollut vähemmän vaikutuksia yritysten talouteen ja elokuvien budjettiin kuin varsinaisiin tekemisen tapoihin. Se mitä on jossain tekemisen vaiheessa rahassa säästetty, on siirretty budjeteissa jonnekin muualle, monesti elokuvan jälkityöhön mikä merkitys on korostunut digitaalisessa ajassa.

Digitalisoituminen oli monien haastateltavien mielestä edistänyt pienten budjettien elokuvien, erityisesti dokumenttien, levitystä elokuvateattereihin. Kun aiemmin filmikopioiden kustannukset liikkuivat useissa tuhansissa, jopa kymmenissä tuhansissa euroissa, on nykyisten DCP-kopioiden hinta enää murto-osa siitä. Kuitenkin yksittäisissä levityskopioissa säästetty raha on nyt käytetty kopioiden määrän moninkertaistumiseen. Myös virtual print fee eli VPF syö mahdollisia säästöjä.

Kotimaisten teatterielokuvien määrä on myös digitalisoitumisen myötä kasvanut. Toisaalta elokuvien lisääntynyt määrä tarkoittaa katsojalle laajempaa tarjontaa, mutta tuottajille kiristynyttä kilpailutilannetta. Nykyisin yksittäisten elokuvien on vaikeampi saada samoja katsojamääriä kuin ennen, vaikka kotimaisen elokuvan kokonaiskatsojaluvut ovatkin nousseet, joskaan eivät teatterielokuvien määrän kanssa samaa tahtia. Kuitenkin kasvaneet katsojaluvut koettiin koko elokuva-alaa hyödyttävänä tekijänä, ja se että katsojien on helpompi tavoittaa elokuvat nähtiin hyvänä asiana. Tuotantoyhtiöt kokivat palvelevansa nimenomaan katsojia samaan tapaan kuin ennenkin.

Suomen elokuvasäätöille tehdyn yritysprojektin myötä pääsin laajentamaan omaa osaamistani ja hyödyntämään sitä yhdessä kaupallisen alan opiskelijoiden kanssa. Ilman elokuvaopiskelijan osallistumista projektiin siitä olisi saattanut tulla tynkä, mutta sama olisi ollut mahdollista jos projektissa olisi ollut pelkkiä elokuvaopiskelijoita. Nyt projektissa oli tasapainoisesti eri pääaineita opiskelevia henkilöitä joiden osaaminen täydensi toisiaan.

Avainsanat elokuva, digitalisoituminen, tuotantoyhtiö

HUOMIOITA ELOKUVAN DIGITALISOITUMISEN VAIKUTUKSISTA TUOTANTOYHTIÖIDEN KÄYTÄNTÖIHIN

Taiteen kandidaatin opinnäytetyö
Aalto-yliopisto
Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu
Elokuvataiteen ja lavastustaiteen laitos

Asta Viertola
asta.viertola@aalto.fi
+358 50 4900433

1. JOHDANTO	3
1.1. Kandidaatintyön rakenne	3
1.2. Alkuperäisen tutkimuksen tausta ja tavoitteet	4
1.3. Tutkimuksen toteutus	5
2. LYHYESTI DIGITAALISEN JA ANALOGISEN ELOKUVAN EROISTA	6
3. TUOTANTOYHTIÖIDEN EDUSTAJIEN HAASTATTELUT	7
3.1. Tuotantovaihe	7
3.2. Elokvien levitys	8
3.3. Virtual print fee (VPF)	10
3.4. Yhteenveto haastatteluista	11
4. ANALYYSI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	12
5. KOKEMUS YRITYSPROJEKTIN TEKEMISESTÄ ELOKUVAOPIKELIJAN NÄKÖKULMASTA	14
LÄHTEET	16
LIITE 1	17

1. Johdanto

Tämä kandidaatintyö on osa laajempaa tutkimusta nimeltä Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, joka tehtiin Aalto-yliopiston yritysprojektina Suomen elokuväsäätiölle (myöhemmin SES) keväällä 2013. Olen saanut SES:ltä luvan hyödyntää tutkimusraportin tekstiä kandidaatintyössäni, ja koska teksti on olennaista työn kannalta, ei ole järkevää referoida sitä, vaan tuoda se sellaisenaan kandidaattiin. Tässä työssä on keskitytty tuotantoyhtiöiden näkökulmaan ja siitä on rajattu ulos tämän työn kannalta epäolennaisia osuuksia levitysyhtiöistä ja teattereista. Alkuperäisestä tutkimusraportista lainattujen lukujen sivunumerot on merkitty kunkin luvun otsikon alaviitteeseen.

Olin yksi neljästä opiskelijasta jotka valittiin yritysprojektin tutkimusryhmään useiden hakijoiden joukosta. Muut valitut opiskelijat olivat Marika Westman (laskentatoimi), Janne Jaalivaara (taloustiede) sekä Arttu Talvitie (markkinointi). Työnjakomme oli seuraava: koko ryhmä osallistui pohjatiedon hankintaan ja muun muassa SES:n edustajien haastatteluihin, jotka tehtiin ennen varsinaisia tutkimushaastatteluita. Numeerisen tiedon käsittely ja analyysi oli Janne Jaalivaaran ja Marika Westmanin vastuulla kun minä ja Arttu Talvitie olimme vastuussa tutkimushaastatteluiden tekemisestä. Myös Janne ja Marika osallistuivat kumpikin yksittäisiin haastatteluihin kustakin toimijaryhmästä. Tutkimuksen loppuraportin kirjoituksesta olimme myös jakaneet vastualueet, vaikka kukin myös luki ja kommentoi kaikkia raportin lukuja. Minun vastuulleni kuului tuotantoyhtiöistä kertovien osuuksien kirjoittaminen sekä Analyysi ja johtopäätökset – osion koostaminen.

Alkuperäinen SES:lle tehty tutkimus keskittyi elokuvateattereiden digitalisoitumiseen ja sen taloudellisiin vaikutuksiin tuotanto-, levitys- ja teatteriyhtiöissä. Kuitenkin erityisesti tuotantoyhtiöitä haastatellamme huomasimme, että tekemisen tavoissa ja käytänteissä oli tapahtunut kenties suurempia muutoksia kuin mitä taloudelliset tunnusluvut antoivat ymmärtää. Näin ollen tässä kandidaatintyössä keskitytään nimenomaan näihin tuotantotapoja koskeneisiin muutoksiin ja jätetään varsinainen liiketaloudellinen tarkastelu sivuosaan. Tutkimuksen tekoaikaan käytettävissämme olevista liiketaloudellisista tiedoista ei voitu vetää loppuun asti meneviä johtopäätöksiä, joten taloudelliset tunnusluvut ja niitä kuvaavat graafiset esitykset on jätetty pois tästä työstä.

1.1. Kandidaatintyön rakenne

Luvuissa 1.2. Alkuperäisen tutkimuksen tausta ja tavoitteet sekä 1.3. Tutkimuksen toteutus, jotka ovat suoraan alkuperäisestä SES:lle tehdystä tutkimusraportista, kerrotaan tarkasti tutkimusprojektin taustat ja tavoitteet, sekä se miten tutkimus eteni. Luvussa 2 käyn lyhyesti läpi digitaalisen ja analogisen elokuvan eroja. Luvussa 3 avataan tuotantoyhtiöiden edustajien haastatteluita niissä esille nousseiden aiheiden mukaan jaoteltuna: elokuvien tuotantovaihe, elokuvien levitys ja virtual print fee eli VPF ja sen vaikutukset alan toimintaan. Luku 3.4. Yhteenveto haastatteluista on myös suoraan lainattu alkuperäisestä tutkimusraportista, mutta siitä on jätetty levitysyhtiöiden ja elokuvateattereiden osuus pois aiheen rajaamiseksi. Se tarkoittaa joitakin aiheita, joita tuotantoyhtiöiden edustajat haastatteluissaan ottivat esiin. Luvussa 4 esitetään tutkimusryhmän tekemät analyysi ja johtopäätökset tuotantoyhtiöiden haastatteluista nousseista aiheista, myös tästä luvusta on rajattu ulkopuolelle alkuperäisessä tutkimusraportissa olleet levitysyhtiöiden ja teattereiden osuus. Luku 5 on kandidaatin päättävä ja yhteen kokoava luku, jossa käyn läpi tarkemmin omaa osuuttani tutkimuksen tekemisessä, millaista hyötyä koin saaneeni projektista ja miten projekti olisi saattanut edetä ilman mukanaoloani.

1.2. Alkuperäisen tutkimuksen tausta ja tavoitteet¹

Elokuva-ala on käynyt viime vuosina läpi merkittävää teknistä murroskautta. Alan tuotanto- ja levitysketjun muuttuminen digitaaliseksi on verrattavissa äänielokuvan murrokseen. Digitalisoituminen alkoi äänen ja jälkityön digitalisoitumisesta 1990-luvun alkupuolella. Vähitellen koko tuotanto- ja levitysketju kuvauskalustosta teatterilevitykseen on muuttunut digitaaliseksi. Elokvateattereiden digitalisoiminen Suomessa alkoi vuonna 2006. Suomen elokuvasäätiö on tukenut teattereiden digitalisoimista tähän mennessä noin 8 miljoonalla eurolla, eli keskimäärin 30 000-45 000 eurolla per teatterisali. Elokuvan digitalisoituminen on osa laajempaa maailmanlaajuista digitalisoitumistrendiä, jossa ala toisensa jälkeen on vähitellen siirtynyt analogisesta teknologiasta digitaaliseen. Esimerkiksi musiikkiteollisuudessa digitalisoitumiskehitys on tapahtunut Suomessa jo jonkin verran elokuva-alaa aikaisemmin.

Elokuva-ala jakautuu Suomessa perinteisesti kolmeen toimijajoukkoon: tuotantoyhtiöihin, levitysyhtiöihin ja elokuvateatteriyhtiöihin. Tuotantoyhtiöt vastaavat elokuvien tekemisestä: käsikirjoittamisesta aina valmiin materiaalin saattamiseen levitettävään muotoon. Levitysyhtiöt osallistuvat rahoitukseen ja vastaavat useimmiten valmiin elokuvan markkinoinnista ja levittämisestä teattereihin ja tallennemyyntiin. Elokvateattereiden tehtävänä taas on saattaa elokuva yleisön katsottavaksi valkokankaalla. Näillä kolmella toimijalla on jokaisella oma selkeä työnkuvansa elokuvan tuotantoketjussa. Digitalisoitumisen myötä toimenkuvien sekoittumista ja päällekkäisyyttä on kuitenkin alkanut esiintyä; esimerkiksi tuotantoyhtiöiden on nyt entistä helpompaa levittää omia elokuviaan. Digitalisoitumiskehityksellä on ollut vaikutuksia myös alan toimintatapoihin, liiketoimintamalleihin ja kannattavuuteen.²

Digitalisoituminen vaikuttaa kuhunkin kolmeen toimijajoukkoon eri tavoin. Esimerkiksi tuotantoyhtiöiden kohdalla digitalisoituminen vaikuttaa erityisesti raakamateriaalin kuvaus- ja jälkityövaiheisiin; levitysyhtiöiden kohdalla digitalisoitumisen vaikutus taas kohdistuu merkittävimmin elokuvan varastointi- ja jakeluprosesseihin. Vaikka digitalisoitumisen vaikutuksista onkin kertynyt jo jonkin verran tietoa, kokonaiskuva digitalisoitumisen vaikutuksista eri toimijajoukkoihin – ja elokuvan tuotantoketjuun kokonaisuutena – on jäänyt vajavaiseksi.

Suomen elokuvasäätiölle tehdyn tutkimusprojektin tavoitteena oli selvittää miten elokuvan digitalisoituminen on vaikuttanut elokuva-alan kolmen eri toimijajoukon, tuotannon, levityksen ja

¹ Kolehmainen, Jaalivaara, Talvitie, Viertola & Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, s. 6.

² VPF on yksi merkittävimmistä digitalisoimisen mukanaan tuomista liiketoimintamalleista. VPF on digitalisoimisen edistämiseksi ja nopeuttamiseksi kehitetty rahoitusmalli. Yleisimmin käytössä olevassa sovelluksessa elokuvan levitysoikeuksien haltija (levittäjä) suorittaa integraattoriksi kutsulle kolmannelle osapuolelle korvauksen elokuvan digitaalisesta esittämisestä. Integraattori kokoaa VPF-maksut levittäjiltä ja tilittää ne teatteriyhtiölle. Integraattorilla on sopimukset sekä elokuvateatteriyhtiöiden että elokuvalevittäjien (Hollywood-studiot ja independent-levittäjät) kanssa. VPF -mekanismin sovellukset poikkeavat toisistaan eri maissa mutta ne koskevat yleensä suuria elokuvateatteriketjuja. Suomen elokuvateatteriyhtiöistä rahoitusmalli on käytössä vain Finnkino Oy:ssä, jolla on sopimus Arts Alliance Median (AAM) kanssa. Finnkinolla on Suomessa 14 elokuvateatteria, joissa on 92 elokuvasalia. Sopimuksen yksityiskohtia tai rahoitusmalliin kuluva VPF-maksun suuruutta ei ole julkistettu. Maksut käytetään kattamaan sopimuksin määriteltyä osaa digitaalisen esityslaitteiston hankintakustannuksista. VPF-maksun suuruus perustuu pääosin filmikopion ja digitaalisen esityskopion väliseen hintaeroon ja se koskee sopimuksen piiriin kuuluvissa elokuvateattereissa yleisimmin niin sanottua ensi-iltajakelua. Integraattorin ja teatteriyhtiön välinen sopimus on yleensä määräaikainen ja VPF-maksun periminen lakkaa, kun digitoiminnan kustannukset kyseisen sopimuksen kohteissa on katettu.

esittämisen liiketoimintatapoihin ja kannattavuuteen Suomessa. Projekti rajattiin elokuvatuotantojen teatterilevityksessä tapahtuneisiin digitalisoitumisen aiheuttamiin muutoksiin. DVD-myyntiä ja vastaavaa oheistuottoa ei tutkimusprojektissa otettu huomioon.

1.3. Tutkimuksen toteutus³

Tutkimusprojekti toteutettiin Aalto-yliopiston tutkimusprojektina. Projektin ohjaajana toimi KTT Katja Kolehmainen Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun Laskentatoimen laitokselta. Tutkimusprojekti herätti opiskelijoiden joukossa suurta kiinnostusta, joten projektiryhmään voitiin valita motivoitunut ja monipuolista osaamista edustava joukko Kauppakorkeakoulun ja Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun opiskelijoita. Projektiryhmässä olivat mukana Asta Viertola (elokuvatuotanto), Marika Westman (laskentatoimi), Janne Jaalivaara (taloustiede) sekä Arttu Talvitie (markkinointi).

Tutkimusprojekti toteutettiin kolmessa eri vaiheessa. Tutkimusprojektin ensimmäinen vaihe keskittyi tausta-analyysin tekemiseen. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa projektiryhmä perehtyi Suomen elokuva-alaa koskevaan julkiseen aineistoon sekä haastatteli elokuvasäätiön henkilökuntaa ja muita alan asiantuntijoita. Alaa koskeva ns. julkinen aineisto käsitti mm. katsojalukujen kehitystä koskevaa informaatiota. Tutkimuksen ensimmäinen vaihe suoritettiin helmikuun 2013 aikana.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa perehdyttiin tutkimuksessa mukana olleiden yritysten (5 tuotantoyhtiötä, 5 levitysyhtiötä sekä 5 teatteriyhtiötä) taloudellisen tuloksen analysoimiseen. Tutkimuksessa mukana olleet 15 yhtiötä oli valittu elokuvasäätiön suosituksesta. Numeerisessa analyysissä käytettiin yhtiöiden julkisia tilinpäätöstietoja. Koska tutkimuksessa mukana olleita yrityksiä koskeva taloudellinen tieto oli saatavissa vain karkealla tasolla, numeerisessa analyysissä keskityttiin lähinnä liikevaihdon ja liiketuloksen kehitykseen vuosina 2008–2011 tutkittavien yksittäisten yritysten sekä kolmen eri toimijajoukon osalta. Tarkempaa analyysiä esimerkiksi eri kuluerien kehityksestä kyseisen aikaperiodin aikana ei voitu tehdä. Tutkimuksen toinen vaihe toteutettiin helmi-maaliskuun 2013 aikana.

Tutkimuksen kolmannessa vaiheessa haastateltiin tutkimuksessa mukana olevien yritysten edustajia. Elokuvasäätiö toimitti tutkimusryhmälle yhteystiedot haastateltavien yritysten vastuuhenkilöille. Elokuvasäätiö myös lähetti näille etukäteen saatekirjeen, jossa kerrottiin hieman tutkimuksen taustoista ja toivottiin yhteistyötä tutkimusryhmän kanssa. Kiireisistä aikatauluistaan huolimatta kaikkien yritysten edustajat suostuivat haastatteluun. Vain yhtä haastateltavaa emme päässeet haastattelemaan henkilökohtaisesti tämän ollessa tutkimuksen aikana ulkomailla. Hänkin kuitenkin vastasi lähettämäämme sähköpostikyselyyn, joka pohjautui samoihin kysymyksiin, joita olimme käyttäneet henkilökohtaisissa haastatteluissa. Tarkemmat tiedot haastatteluista on kuvattu Liitteessä 1.

Haastattelut toteutettiin maaliskuun huhtikuussa 2013. Haastatteluita suoritti pääasiassa kaksi tutkimusryhmän edustajaa, joista toinen otti vastuun kysymysrunгон käsittelystä ja haastattelun etenemisestä. Toinen keskittyi ottamaan muistiinpanoja ja esittämään tarkentavia kysymyksiä. Joissakin haastatteluissa oli paikalla myös useampi tutkimusryhmän edustaja, joista kukin esitti halutessaan tarkentavia kysymyksiä. Kysymysrungot olivat tutkimusryhmän yhdessä hahmottelemia ja ne perustuivat elokuva-alan ja digitalisoitumiseen liittyneeseen taustatyöhön. Kysymysrunkoja myös muokattiin tutkimuksen aikana, jos haastatteluissa nousi esiin uusia kysymyksiä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin kokonaisuudessaan.

³ Kolehmainen, Jaalivaara, Talvitie, Viertola & Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, s. 7-8.

Haastattelumateriaali analysoitiin useampaan kertaan. Ensimmäisen kerran haastattelun kulku ja sisällöstä nousseet huomiot käytiin haastatteluun osallistuneiden tutkimusryhmäläisten kesken läpi heti haastattelun jälkeen. Ryhmäläiset, jotka eivät olleet paikalla haastattelussa saivat haastattelunauhan kuultavakseen, jotta hekin pystyivät muodostamaan oman käsityksensä haastattelusta. Tutkimuksen aikana nousseita teemoja ja huomioita käytiin läpi iteratiivisessa hengessä ryhmän yhteisissä palavereissa. Kun kaikki haastattelut oli tehty, suoritettiin tutkimusryhmän kesken yhteisiä kuunteluita, joissa haastattelunauhat käytiin vielä kertaalleen läpi. Näiden kuunteluiden yhteydessä haastatteluiden sisältöä pystyttiin käymään läpi perusteellisesti koko tutkimusryhmän voimin.

Vaikka tutkimuksen kohteena oli vain 15 alan toimijaa, tutkimusta voidaan kuitenkin pitää varsin edustavana otoksena elokuva-alan toimijoista Suomessa. Tutkimuksessa mukana olleiden yritysten yhteenlaskettu markkinaosuus katsojaluvuilla mitattuna on elokuvasäätiön mukaan noin kaksi kolmasosaa. Tarkemmin ottaen tutkimuksessa mukana olleet tuotantoyhtiöt edustivat noin 47 prosenttia⁴, levitysyhtiöt noin 74 prosenttia ja teatteriyhtiöt noin 80 prosenttia markkinoista katsojaluvuilla mitattuna.

2. Lyhyesti digitaalisen ja analogisen elokuvan eroista

Digitalisoituminen on muuttanut elokuvan tekemisen käytäntöjä kuvausvaiheesta levitykseen. Myös alan sivutoiminnot ovat käyneet raskaita muutoksia läpi, muun muassa filmimateriaalia valmistanut Eastman Kodak hakeutui konkurssiin vuonna 2012 (jolta se kuitenkin välttyi ja jatkoi uudelleenjärjestäytymisen jälkeen 35mm filmin valmistusta) ja sekä Panavision että Arriflex ovat lopettaneet 35mm kameroiden valmistuksen (Belton 2012, 131).

Fimillä on luonnostaan taipumus korroosioon, jolloin se on äärimmäisen herkkää ympäristön olosuhteille ja ajalle. Valoherkkänä materiaalina se tulee säilyttää todella tarkasti ennen valotusta ja kehittämistä. (Mateer 2014, 5.) Myös filmille tallennetut esityskopiot kärsivät ajan vaikutuksista. Nykyään digitaalinen workflow sekä digitaaliset esityskopiot eivät ole niin herkkiä ympäristön tai ajan vaikutuksille, vaan kuvamateriaali voidaan käytännössä saada kamerasta eri työvaiheiden kautta esityskopioksi vaarantamatta kuvanlaatua ollenkaan. Esityskopiot eivät myöskään kulu käytössä, vaan elokuva saadaan yhtä hyvälaatuisena pieniinkin teattereihin, jotka ennen joutuivat tyytymään useilla paikkakunnilla kiertäneisiin ja kuluneisiin filmikopioihin.

Digitaalisuus on mahdollistanut kuvaamisen ilman filmikasetin lataamisen aiheuttamia taukoja. Tämä on johtanut keskimäärin pidempiin ja useampiin ottoihin, ja mahdollistanut erilaisen työskentelytavan esimerkiksi näyttelijöille (Pinn 2014, 55). Myös jälkityön painottuminen tuotannoissa on korostunut. Kun materiaalia kertyy herkästi enemmän, saattaa tuotanto tarvita entistä isomman leikkaustiimin. Digitaalisten korjausten ja efektien tekeminen on helpottunut, ja esimerkiksi digitaalinen värikorjailu on arkipäiväistynyt lyhyistä mainoksista ja musiikkivideoista myös pitkien elokuvien jälkituotantoon (Pinn 2014, 55).

Siirtyminen filmistä digitaaliseen formaattiin ei aina ole käynyt kivuttomasti. Monet elokuvaentusiastit ovat pitäneet filmistä luopumista elokuvan kuolemana, ja jotkut ovat jopa pitäneet filmin luonnollista kulumista elokuvakokemukseen kuuluvaksi (Niessen 2011, 308). Ennen digitaalisten kameroiden ja kuvanlaadun paranemista monet pitivät digitaalista formaattia huonompana kuin filmiä, mutta nykyisten kameroiden parannuttua huomattavasti tarjoaa digitaalinen formaatti uudenlaisia kuvaus- ja käyttötapoja. Loppujen

⁴ Osuus vuonna 2011 ensi-iltansa saaneiden suomalaisten elokuvien katsojaluvuista.

lopuksi muun muassa kuvaajan työ on edelleen samanlaista kuin se oli filmikaudella: linssivalintoja, kuvan kompositointia ja kameran liikkeen suunnittelua (Mateer 2014, 9). Vaikka formaatit ja tekniikat muuttuisivat, elokuvan tekemisen ydin pysyy silti samana.

3. Tuotantoyhtiöiden edustajien haastattelut

Tässä kappaleessa tuodaan esille keskeiset löydökset tuotantoyhtiöiden edustajien haastatteluista. Kappaleet on jäsennelty haastatteluissa esiinnousseiden teemojen mukaisesti. Kappaleissa esitetään myös haastatteluista saatuja suoria lainauksia. Näitä ei kuitenkaan linkitetä yksittäisiin henkilöihin tai yrityksiin.

3.1. Tuotantovaihe⁵

Elokuvatuotanto on muuttunut viimeisen kahden vuosikymmenen aikana asteittain kokonaan digitaaliseksi. Elokuvatuotannon digitalisoituminen alkoi äänen ja jälkityövaiheen digitalisoitumisella. Myöhemmässä vaiheessa myös kuvaus- ja esitystoiminta ovat muuttuneet digitaalisiksi. Tuotanto- ja esitysvaiheita tai niiden vaikutusta kustannuksiin ja kannattavuuteen ei voida kokonaan erottaa toisistaan. Tuotantoyhtiöiden osalta täytyykin tarkastella digitalisoitumisen vaikutuksia koko tuotantoketjuun. Näin saadaan paras kuva tuotantoyhtiöiden toiminnassa ja taloudessa tapahtuneista muutoksista.

Haastattelemlamme tuotantoyhtiöiden edustajilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, millaisia vaikutuksia digitalisoitumisella on ollut elokuvatuotannon kannattavuuteen ja toimintatapoihin. Miltei kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tuotantovaiheen digitalisoitumisen aiheuttamat säästöt ovat olleet korkeintaan marginaalisia: se mikä on toisaalla säästetty, on siirretty suoraan johonkin toiseen työvaiheeseen. Jotkut haastateltavat arvioivat kustannusten jopa nousseen, koska teknisen laadun vaatimus on digitaalisuuden myötä kasvanut: esimerkiksi jälkityöhön käytetty aika ja sitä myötä jälkityön kustannukset ovat nousseet jonkin verran. Eräs haastateltava kuvasi tilannetta seuraavasti:

”Mutta sitten toisaalta samaan aikaan laatuvaatimukset on kasvaneet... niin se ei ole estänyt post-kustannusten laskua mutta se on jarruttanut sitä, että tehdään yhä hienompia asioita postissa ja sitten se maksaa enemmän. Ihmistyöhän tietysti maksaa aina saman verran tai hyvin taitavan vaikka värimäärittelijän palkka on nykyään yhä selkeämmin se asia mistä maksetaan, se laite millä se tehdään ei oo enää niin merkittävä.”

Työryhmien koko ei ole ainakaan pienentynyt digitalisoitumisen myötä. Kameraryhmässä tarvitaan edelleen vähintään sama määrä henkilöitä. Vaikka filmi on poistunut käytöstä, kameraryhmän työtehtävät ovat edelleen samoja kuin filmiaikana. Nyt työryhmässä saattaa olla yksi lisähenkilö, 'digital imaging technician' (DIT⁶), joka huolehtii digitaalisen materiaalin siirrosta ja workflowsta. Digitalisoituminen on erään haastateltavan mielestä lisännyt myös kahdella kameralla kuvaamista. Tämä kasvattaa entisestään työryhmän kokoa: kameraryhmiä tarvitaan kaksi. Myös muuta henkilöstöä, kuten valoryhmään liittyvää henkilöstöä, tarvitaan lisää. Tarve kahdella kameralla kuvaamiseen liittyy yleensä ohjaajan toivomaan materiaalin määrään. Se ei ole merkittävästi lyhentänyt kuvausaikaa. Kun kallista filmimateriaalia ei enää

⁵ Kolehmainen, Jaalivaara, Talvitie, Viertola & Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, s. 20-21.

⁶ Digital imaging technician työskentelee yhteistyössä kuvaajan kanssa ja on vastuussa mm. kuvamateriaalin siirrosta muistikorteilta editoitavaan muotoon.

tarvitse säästellä, kuvataan herkästi enemmän ottoja kuin ennen. Raakamateriaalin lisääntyminen on lisännyt myös leikkausvaiheen työmäärää: leikkaustyöryhmässä saattaa nykyään olla leikkaajan lisäksi kahdesta kolmeenkin leikkausassistenttia. Kokonaisuudessaan voidaan siten todeta, että digitalisoituminen ei ole ainakaan johtanut säästöihin elokuvatuotannon henkilöstökustannuksissa. Painetta on ollut ennemminkin henkilökustannusten nousuun.

Digitaalisuus on vaikuttanut myös muihin toimintatapoihin. Monitoroinnin myötä kuvattava kuva on reaaliaikaisesti koko kuvausryhmän nähtävillä. Aikaisemmin lopullisen kuvan näki vain kuvaaja luopin läpi. Muu ryhmä joutui odottamaan filmimateriaalin kehitystä. Digitaalisuuden ansiosta materiaalia on nyt mahdollista katsella myös erilaisilta laitteilta, kuten kannettavalta tietokoneelta. Tällöin materiaali on helpommin koko ryhmän saatavilla. Toisaalta tämä on joissakin tapauksissa vähentänyt tai kokonaan lopettanut päivittäismateriaalin eli niin sanottujen dailiesien yhteisiä katseluita.

Joidenkin haastateltavien mielestä digitalisoituminen on lisännyt ja helpottanut dokumentaaristen elokuvien tekemistä ja levittämistä. Suurin osa haastatelluista mainitsi kuitenkin, että dokumenttien kustannukset ovat edelleen liian suuret suhteessa tuotto-odotuksiin: näiden haastateltavien mielestä dokumenttien tekemistä ei voida siten sanoa merkittäväksi liiketoiminnaksi. Erään haastateltavan mukaan dokumenttien levittämisestä valkokankaalle on tullut ”buumi”, vaikka se ei ole aina järkevää. Sen sijaan tuottajien tulisi arvioida tarkemmin milloin elokuva kuuluu valkokankaalle ja milloin ei. Myös halvemmat tuotantokustannukset olivat joidenkin haastateltavien mielestä harha. Vaikka kallista filmimateriaalia ei enää juurikaan käytetä, materiaalikustannukset muodostavat lopullisesta budjetista kuitenkin vain pienen osan. Dokumenttielokuvan kustannukset ovat siten riippuvaisia paljolti muusta kuin käytetystä materiaalista.

”Sen digin minuuttihinta on, mä veikkaan, et aika lähellä yhtä kallis ku filmi. Eli kun se menee eri firmojen kautta, kun ne siirtää sen siihen muotoon, että se menee meidän edittiin, niin kyl se on aika sama.”

”Ja dokkareiden elokuvateatterilevitys menee ihan hyvin. Se ei kyllä varsinaisesti oo bisnestä, siellä vieläkin on kulut niin suuria, että se ehkä enemmän vaan lisää niiden näkyvyyttä ja yhteiskunnallista merkittävyyttä, mutta se ei oo vielä liiketoimintaa.”

3.2. Elokvien levitys⁷

Digitalisoitumisen myötä elokuvien teatterilevitys on tullut entistä helpommaksi ja nopeatahtisemmaksi. Kopiokustannukset ovat vain murto-osa entisten filmikopioiden kustannuksista ja yhdellä digital cinema package (DCP⁸) -kopiolla elokuvaa pystyy levittämään nopeammin ja useammalle paikkakunnalle kuin ennen. Ensi-iltakankaiden määrä on siten moninkertaistunut digitalisoitumisen myötä, kun kaikki pienetkin paikkakunnat ja teatterit voivat saada elokuvan ohjelmistoonsa heti ensimmäisellä viikolla. Koska markkinointi on entistä valtakunnallisempaa ja keskittyneempää ensi-iltaviikolle, sen vaikutukset näkyvät parhaiten, kun elokuva aloittaa kaikkialla Suomessa samaan aikaan. Eräs haastateltava kuvasi muutosta seuraavasti:

⁷ Kolehmainen, Jaalivaara, Talvitie, Viertola & Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, s. 21-22.

⁸ DCP on nimitys standardoidulle tavalle toimittaa elokuvien esityskopiot teattereihin digitaalisessa muodossa. Kopioiden jakelu toteutetaan tavallisimmin kiintolevyillä, joilta elokuva ladataan teatterin omalle palvelimelle.

”Elokuvateattereissa digitaalinen jakelu on tarkoittanut aloituskynnyksen laskua jossain määrin... ensimmäisen filmikopion valmistamisen kustannus oli kuitenkin aika iso.”

Halvemmat kopiokustannukset ovat mahdollistaneet erityisesti dokumenttien ja muiden pienen budjetin elokuvien levittämisen teattereihin. Joidenkin haastateltavien mielestä kuitenkin viime aikojen teatterien ensi-iltojen määrä on ollut jo turhankin korkea ja vaikka kotimaisen elokuvan katsojaluvut ovat tehneet ennätyksiä parina viime vuotena, on suuri teatterielokuvien määrä aiheuttanut myös kilpailua katsojista. Jotkut haastateltavat sanoivat, että nykyisin on haasteellisempaa saada elokuvalla yli 100 000 katsojaa, saati että päästäisiin 200 000 katsojan rajan yli. Yksi haastateltava totesi seuraavaa:

”Tuotteiden määrä on kasvanut, mutta todella suosittujen määrä on pienentynyt.”

Toiset haastateltavat kokivat kilpailun hyvänä asiana laajentuneen tarjonnan myötä ja uskoivat, että hyvät ja onnistuneesti markkinoidut elokuvat löytävät katsojansa huolimatta siitä, kuinka monta muuta kotimaista elokuvaa on samanaikaisesti ohjelmistossa. Kuitenkin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kun kilpailu pienentää elokuvien keskimääräisiä katsojalukuja, on tuottajan entistä vaikeampi saada elokuvasta voittoa. Tämä taas vaikeuttaa tulevien projektien rahoittamista ja tuottamista. Jotkut uskoivat, että ensi-iltojen määrä tulee itsestään laskemaan jokseenkin kestäväälle tasolle, jonka he määrittelivät noin 20-30 vuosittaisen ensi-illan tasolle. Toiset taas kaipasivat elokuvasäätiön suurempaa roolia elokuvien määrän hillitsemisessä, minkä he katsoivat olevan pitkälti riippuvainen elokuvasäätiön jakamien tukien määrästä.

”...nyt kun kopioiden määrä ei oo minkäänlainen kustannuskysymys, niin kopiomäärät on kasvanu niin isoiksi, että se on myös polarisoinut elokuvien menekkiä: että täydellinen onnistuminen tai täydellinen epäonnistuminen. Ja elokuvateattereiden valta määritellä näiden välillä on kasvanut todella isoksi.”

Useat haastateltavat kokivat, että elokuvan elinkaari teattereissa on lyhentynyt digitalisoitumisen myötä entisestään. Kilpailun myötä myös hyvien salien ja esitysaikojen saaminen on muuttunut hankalammaksi. Erityisesti yksisalisten teattereiden kohdalla jotkut haastateltavat kokivat, että etenkin pienten kotimaisten elokuvien on hankala saada jalansijaa isoilta ulkomaisilta hittielokuvilta. Digitalisoitumisen myötä helpottunut ohjelmistosuunnittelu aiheuttaa haastateltavien mielestä ”tulos ja ulos”-tilanteen, jossa paineet ensi-iltakatsojien määrästä kasvavat.

Vaikka digitalisoituminen on osaltaan helpottanut elokuvien levittämistä, oli suurin osa haastateltavista haluttomia levittämään omia elokuviaan ilman levitysyhtiötä. Jotkut haastateltavat mainitsivat kuitenkin, että eräs tutkimuksen ulkopuolinen yritys on viime aikoina levittänyt elokuvaansa ilman levitysyhtiötä. Sen lisäksi, että levitysyhtiöillä on tärkeä sija elokuvan rahoittamisessa haastateltavat kokivat, että levitysyhtiöillä on sellaista ammattitaitoa ja resursseja markkinointiin ja levittämiseen, mitä tuotantoyhtiöiltä puuttuu. Muutamit haastateltavat sanoivat, että tuotantoyhtiöt mainitsivat, että he voisivat harkita elokuvien levittämistä joiltakin osin itse, esimerkiksi niin, että levittäjä hoitaisi teatterilevityksen ja tuotantoyhtiö vastaisi VOD⁹- oikeuksien myynnistä. Pääsääntöisesti tuotantoyhtiöiden edustajat kokivat kuitenkin, että levitysyhtiöillä on vakiintunut asema alalla, mikä tuo niille erilaista uskottavuutta levittäjänä kuin tuotantoyhtiöillä voisi olla.

⁹ VOD eli video on demand tarkoittaa ladattavaa bittimuotoista videotiedostoa, jota levitetään esimerkiksi internetin kautta.

3.3. Virtual print fee (VPF)¹⁰

Virtual print fee jakoi haastateltujen tuotantoyhtiöiden mielipiteet jyrkästi. Haastateltavien mukaan tuotantoyhtiöt eivät olleet alunperin mukana sopimassa VPF:n käyttöönotosta tai sen suuruudesta, joten monillakaan haastatelluista ei ollut selkeää näkemystä siitä, millaisista summista loppujen lopuksi puhutaan. Tämä tietämättömyys aiheutti myös erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka kauan VPF-malli tulee jatkumaan tai tuleeko se lainkaan poistumaan. Monet uskoivat, että VPF-maksu tai jokin sen tapainen järjestelmä tulee tästä eteenpäin olemaan aina voimassa. Nekin haastateltavat, jotka määrittivät nykyisen VPF-kauden muutamaan vuoteen uskoivat, että laitekannan päivittämisestä aiheutuvat kustannukset maksatetaan tuotantoyhtiöillä myös tulevaisuudessa. Eräs haastateltava totesi seuraavasti:

”Jos mikään on varmaa niin ne tykit pitää kohta uusia, tulee seuraavat teknologiat, tulee 4K, ja erilaisia muita parannuksia, ja sit siinä kohtaa maksumieskin on etukäteen selvillä.”

Pääsääntöisesti tuotantoyhtiöiden edustajat kokivat VPF-maksun toimintaa rajoittavana ja haitallisena tuotantoyhtiöiden kannalta. Eniten VPF:n nähtiin vaikuttaneen pienten budjettien elokuvaan, kuten dokumentteihin, sillä niiden kohdalla VPF-maksu edustaa huomattavasti suurempaa osuutta kokonaisbudjetista kuin pitkien fiktioiden kohdalla. Erään toimijan näkemyksen mukaan VPF-maksu on vaikuttanut levittäjien halukkuuteen ottaa dokumentteja levitykseen.

VPF:stä huolimatta elokuvien ensi-iltavalkokankaiden määrä on digitalisoitumisen myötä moninkertaistunut. Haastateltavien näkemykset VPF:n vaikutuksesta kustannuksiin ja säästöihin erosivat paikoin. Osa haastateltavista koki, että VPF:n vuoksi kopiokulut ovat digiaikana aivan yhtä suuret kuin ne olivat filmikopioiden aikana. Toiset taas olivat sitä mieltä, että VPF:stä ja korkeista kopiomääristä huolimatta tuotantoyhtiö säästää nykyään kustannuksissa verraten entiseen. Vaikka moni koki, että kopiokustannusten alenemisesta saatu hyöty valui VPF:n myötä tuottajalta teatterille, olivat kaikki haastatellut kuitenkin sitä mieltä, että esityskopiomäärien lisääntyminen on elokuvien tuottajia hyödyttävä asia. Eräs haastateltava totesi asiasta seuraavasti:

”Toinen puoli asiassa on se, että kun kopiokustannukset on laskeneet, niin on se kuitenkin selkeesti säästöä verrattuna vanhaan maailmaan.”

VPF:n haitaksi nähtiin myös se, että ainoastaan yhdellä taholla on ollut mahdollisuus ottaa maksu käyttöön eikä tuottajilla ole mahdollisuutta olla levittämättä elokuvaa VPF-maksua veloittaviin teattereihin, kun elokuvan halutaan menestyvän. Kaikki haastatellut tuotantoyhtiöiden edustajat olivatkin sitä mieltä, että VPF:n tulisi filmikopioiden tavoin olla hyväksyttävä kustannus elokuvasäätiön jakamassa markkinointi- ja levitystuessa. Jotkut myös peräänkuuluttivat levitysyhtiöitä ottamaan osan VPF-maksuista kannettavakseen, koska digitalisoitumisen katsottiin hyödyttävän kaikkia elokuvaketjun toimijoita. Haastateltavien mielestä levitysyhtiöt ovat ainoita, jotka eivät ole osallistuneet siitä syntyneisiin kustannuksiin.

”Tää välikäsi on se, joka ei tässä oikeesti vielä oo omaa osuuttaan maksanut. Että digitoinnin kustannukset ovat maksaneet elokuvateatterit ensisijassa ja VPF:n kautta tuottajat. Levittäjät ei oo näihin talkoisiin osallistunut.”

¹⁰ Kolehmainen, Jaalivaara, Talvitie, Viertola & Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, s. 22-23.

3.4. Yhteenveto haastatteluista¹¹

Kaiken kaikkiaan koko elokuvaketjun digitalisoituminen nähtiin tuotantoyhtiöissä positiivisena asiana. Vaikka digitalisoitumisen vaikutuksia on hankala arvioida näin lyhyen ajan jälkeen, suurin osa haastatteluista oli sitä mieltä, että tekninen kehitys on ollut väistämätöntä ja että se on hyödyttänyt koko alaa. Joidenkin haastateltavien mielestä digitalisoituminen ja sen helpottama elokuvien levitys ja tarjonnan laajeneminen on vaikuttanut positiivisesti etenkin kotimaisen elokuvan katsojalukuihin. Toiset haastateltavat taas olivat varovaisempia arvioissaan. Heidän näkemyksensä oli, että vuoden 2012 kaltaisissa luvuissa tuskin tullaan pysymään. Eräs haastateltava kuvasi tilannetta seuraavasti:

”Elokuvien lukumäärä on tekijä, joka on nostanut katsojamääriä ennen kaikkea, mutta digitalisoituminen on taatusti myös auttanut asiaa merkittävästi.”

Toinen haastateltava taas kuvasi tilannetta seuraavasti:

”Jos on 37 ensi-iltaa niin onhan siinä syytäkin peitota sellainen vuosi kun oli vaikka 20 ensi-iltaa. Mutta sitten myös diversiteetti on kasvanut.”

Vaikka kilpailu oli joidenkin mielestä kasvanut tarjonnan myötä, nähtiin laajempi elokuvatarjonta etenkin katsojien kannalta positiivisena asiana. Elokuvien helppo saatavuus nähtiin paitsi katsojia myös koko elokuva-alaa hyödyttävänä asiana. Myös kuvanlaadun tekninen parantuminen koettiin hyvänä asiana - ja tärkeänä kilpailussa Hollywood-elokuvien kanssa.

”Kyllä se loppupeleissä aika nopeesti huomattiin se, kun suomalaiset leffat tehtiin usein 16 milliselle niin ne oli aina suttusemman näköisiä kuin nämä jenkkileffat, ja nyt me ollaan samalla viivalla teknisesti, että selkeä nopea parannus.”

Taloudellisia kokonaisvaikutuksia haastatellut tuotantoyhtiöt uskoivat näkevänsä vasta VPF-maksun poistumisen jälkeen. Säästöt tuotantovaiheessa ovat olleet melko olemattomia. Levitysvaiheessa säästöjä oli monen haastateltavan mielestä syntynyt alentuneiden kopiokustannusten myötä. Silti lähes kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että VPF syö suuren osan syntyneistä säästöistä. Haastateltavat olivat myös pääsääntöisesti sitä mieltä, että tuotantoyhtiöt ovat hyötynet digitalisoitumisesta vähiten kaikesta kolmesta alan toimijasta. Haastateltavat kuvasivat tilannetta seuraavasti:

”Niin no sehän nyt tavallaan tarkoittaa, että filmikopion poisjäämisestä tuotantoyhtiöille ja levitysyhtiöille koitunut hyöty suurelta osin, ei kokonaan, mutta suurelta osin ulosmitataan elokuvateattereille.”

”Kyllähän digitalisoituminen kokonaisuudessaan on hyvä asia, että ainoa mitä mä suren on, että sen hyödyistä niin iso osa menee muutenkin taloudellisesti vahvimmalle osalle elokuvateollisuutta, että se tuntuu epäoikeudenmukaiselta.”

Koko elokuvaketjun digitalisoituminen teattereita myöten on vielä melko tuore muutos. Haastateltujen mukaan ala vasta opettelee uusia toimintatapoja ja pyrkii hyödyntämään digitaalisuuden tuomat mahdollisuudet parhaalla mahdollisella tavalla. Kaikesta huolimatta haastatellut kokivat, että varsinainen

¹¹ Kolehmainen, Jaalivaara, Talvitie, Viertola & Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, s. 31-32.

elokuvan tekeminen ei ole juurikaan muuttunut. Tuotantoyhtiöiden ydintoimintaa on edelleenkin parhaiden mahdollisten elokuvien tekeminen katsojille.

”Meidän tehtävä on yrittää tuottaa sellaisia elokuvia, mitä ihmiset haluaa katsoa ja mistä ihmiset ovat valmiita maksamaan jonkun esityskorvauksenkin, oli se jakelukanava mikä tahansa.”

4. Analyysi ja johtopäätökset¹²

Vaikka elokuvateattereiden digitalisoitumisprosessi on lähestulkoon saatu päätökseensä, uuteen aikakauteen totuttelu on yhä kesken. Niin tuotantoyhtiöt, levitysyhtiöt kuin teatteritkin ovat joutuneet muuttamaan toimintatapojaan. Joissakin tapauksissa digitalisoituminen on jo vaikuttanut kustannusrakenteisiin. Kuitenkin lopulliset vaikutukset kannattavuuteen nähdään vasta, kun uusiin toimintatapoihin on totuttu ja niiden potentiaaliset hyödyt on saatu realisoitua. Viime aikainen katsojalukujen kohoaminen viittaisi siihen, että digitalisoituminen on mahdollisesti helpottanut elokuvien saatavuutta katsojille. Näyttäisi kuitenkin siltä, että joillakin katsojilla on vielä totuttelemista uuteen nopeatahtisempaan elokuvakiertoon. Muutos siis vaatii myös katsojilta katsomistottumusten muokkaamista.

Vaikka tuotantoyhtiöt, levitysyhtiöt ja teatterit toimivat kaikki samalla alalla, on niiden välillä nähtävissä suuriakin näkemyseroja digitalisoitumisen vaikutuksista. Erityisesti kustannusten ja voittojen jakamisen osalta erot näkemyksissä sekä tietämättömyys muiden toimijoiden tulonmuodostuksesta korostuivat selvästi. Tuotantoyhtiöiden näkökulmasta tuottajat kantavat suurimman taloudellisen ja taiteellisen vastuun koko elokuvakentästä. Kuitenkin tuotantoyhtiöt kokivat olevansa alalla taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa, myös digitalisoitumisen jälkeen. --

Viime vuosina kohonneiden katsojalukujen syyt olivat haastateltujen mielestä moninaisia. Iso osa haastatelluista sanoi toimialasta riippumatta, että katsojamäärät ovat ainoastaan kiinnostavista elokuvista riippuvaisia. Monet kuitenkin myönsivät, että digitalisoitumisen myötä elokuvatarjonta on kasvanut ja monipuolistunut. Tämä ei ole voinut olla osaltaan vaikuttamatta katsojakäyrien positiiviseen kehitykseen. Myös valtakunnallisen markkinoinnin hyödyt saadaan nykyään entistä paremmin käytettyä, kun elokuvat voivat avata kaikkialla Suomessa samaan aikaan. Eräs haastateltavista totesi yksinkertaisesti, että tarjonta luo kysyntää. Kuitenkaan pelkkä digitalisoituminen tai tarjonnan lisääntyminen eivät ole syynä katsojalukujen nousuun, sillä katsojaluvut eivät ole nousseet samaa tahtia kuin vuosittaisten ensi-iltojen määrä. --

Vaikka kokonaiskatsojamäärien kasvu oli kaikkien haastateltujen mielestä positiivista, jotkut tuotantoyhtiöiden edustajat olivat huolissaan yksittäisten elokuvien menestymisestä. Kilpailutilanteesta johtuen tuotantoyhtiöiden edustajat olivat sitä mieltä, että suurien katsojalukujen saaminen on entistä haastavampaa. Kotimaisten ensi-iltaelokuvien määrä on ollut viime vuosina korkealla, kuten myös niiden suhteellinen katsojaosuus kaikista elokuvateatterikatsojista. Tuotantoyhtiöiden näkökulmasta elokuvakohtaiset katsojaluvut ovat laajasta tarjonnasta huolimatta - tai juuri sen takia - laskeneet. --

Monet tuotantoyhtiöiden edustajat toivoivat vuosittaisen ensi-iltamäärän putoavan jokseenkin kestävämmälle tasolle. -- Myös tuotantoyhtiöiden kannalta on toivottavaa, että yksittäisen elokuvan

¹² Kolehmainen, Jaalivaara, Talvitie, Viertola & Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa, s. 34-37.

katsojamäärät ylittäisivät break evenin, koska vasta tuolloin levittäjä voi omat kustannukset vähennettyään tilittää tuloja myös tuotantoyhtiöille.

-- Tuotantoyhtiöiden näkemys VPF:stä oli yksinomaan kielteinen. He kokivat sen taloudellisena rasitteena, joka syö muutoin laskeneiden kopiokustannusten tuomia säästöjä. Osa haastatelluista koki, että levitysyhtiöiden tulisi myös osallistua VPF-maksuun, sillä digitalisoitumisen tuomista säästöistä ja mahdollisista voitoista hyötyvät kaikki alan toimijat. Tuotantoyhtiöiden edustajat eivät uskoneet VPF:n poistuvan ikinä. Vähintäänkin he kokivat, että laitekannan päivittämisestä syntyviä kuluja jyvitetäisiin jonkinlaisen maksun muodossa tuottajille jatkossakin. Sekä tuotantoyhtiöiden, että levittäjien edustajat olivat sitä mieltä, että VPF tulisi vähintäänkin hyväksyä SES:n jakamaan levitys- ja markkinointitukeen samoin kuin aikanaan filmikopioista syntyvät kustannukset.

Huolimatta VPF:stä kaikki haastateltavat sanoivat esityskopiomäärien kasvaneen parina viime vuotena reilusti. Jotkut tuotantoyhtiöiden edustajat uskoivat, että VPF:stä ja kasvaneista kopiomääristä huolimatta tuotantoyhtiö säästää nykyisin verrattuna filmikopioiden tekemiseen. Välttääkseen VPF-maksuja tuotantoyhtiöiden edustajat eivät kokeneet tarpeellisenä tai mahdollisena kopiomäärien pudotusta nykyisestä. Myöskään vanhanmallisella kaupungista kaupunkiin tapahtuvalla "vyörytystaktiikalla" levitettävät elokuvat eivät saaneet suurta kannatusta niin tuotantoyhtiöiden kuin levitysyhtiöiden edustajien keskuudessa, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Vaikka levitysyhtiöt jossain määrin pyrkivät neuvomaan teatterien omistajia siinä, mitä elokuvia kannattaa esittää heti ensi-iltana ja minkä kanssa kannattaa odottaa, harvat olivat valmiita kieltäytymään elokuvien antamisesta teattereille. Kuitenkin joidenkin pienempien elokuvien kohdalla haastateltavat kokivat hyötyä olevan word-of-mouthin odottelemisesta sen sijaan, että elokuva avattaisiin kaikkialla Suomessa yhtä aikaa. --

-- Levitysyhtiöiden ja tuotantoyhtiöiden edustajien mielestä elokuvatarjonnan kasvamisen ja uudenlaisen ohjelmistosuunnittelun myötä kilpailu esitysajoista sekä suurista saleista on koventunut. Samana päivänä voi saada ensi-iltansa entistä useampi elokuva, niin ulkomainen kuin kotimainen. Levitysyhtiöiden tulee olla entistä tarkempia elokuvien lanseerausajankohdan suhteen ja olla tietoisia siitä, mitä muita elokuvia on samaan aikaan ohjelmistossa. --

Kilpailutilanteen ja ohjelmistosuunnittelun myötä monet haastateltavat uskoivat elokuvien elinkaaren lyhentyneen digiaikana. Etenkin tuotantoyhtiöiden edustajat kertoivat kokevansa painetta ensi-iltakatsojien saamiseksi. Monet kokivat, että ellei elokuva heti menesty teatterissa, sitä ollaan heti siirtämässä huonompaan katselu-aikaan ja pienempään saliin. Tämä taas vaikeuttaisi katsojien elokuvan löytämistä ja näin ollen vahingoittaisi elokuvan mahdollisuuksia saada tarpeeksi katsojia. Elinkaaren lyhentymisen vaikutus näyttäisi osittain syntyvän siitä, että nykyään elokuvat aloittavat useammilla paikkakunnilla yhtä aikaa, kun ennen ne kiersivät maakuntia hitaammin. Elinkaaren ei myöskään automaattisesti tarvitse lyhentyä, sillä kun esityskopiot säilyvät teattereiden servereillä, niitä voi esittää pitkänkin ajan kuluttua vaikkapa katsojien toiveesta. Tämä luo myös uusia mahdollisuuksia kerätä katsojia pitkällä aikavälillä, mikä ei olisi ollut samaan tapaan mahdollista filmikopioiden aikana.

-- Kysyttäessä mahdollisesta teatterin kanssa tehtävästä samanaikaisesta julkaisusta esimerkiksi VOD-palveluissa, haastateltavat olivat lähes yksimielisesti sitä mieltä, ettei se toimisi. Samanaikaista julkaisua on kokeiltu sekä ulkomailla että Suomessa, eivätkä kokeilut ole olleet kovin onnistuneita. Monet olivat sitä mieltä, että sekä teatteri-ikkuna että VOD-ikkuna kärsisivät tästä ratkaisusta. -- Eräs tuotantoyhtiön edustaja toivoi, että kotimaisia elokuvia julkaistaessa Suomessa tuottajalla olisi mahdollisuus julkaista elokuva ulkomaisissa VOD-palveluissa tai vaikka omilla nettisivuillaan niin, että VOD-levityksestä rajattaisiin

Suomi kokonaan pois. Haastateltava totesi kuitenkin, että sitä voisi olla teknisesti hankala toteuttaa eikä uskonut levittäjien tai etenkin teatterien suostuvan siihen. -- Pääsääntöisesti kaikki haastateltavat halusivat säilyttää teatteri-ikkunan nykyisellään, mutta muiden julkaisumuotojen kanssa yhtäaikaisuus oli monen mielestä tulevaisuutta. Teatteri-ikkuna haluttiin säilyttää paitsi katsojalukujen vuoksi myös siksi, että sen koettiin toimivan markkinointina tulevaa tallennemyyntiä varten.

-- Suurimmalla osalla haastatelluista oli hankaluuksia arvioida, millaisia vaikutuksia digitalisoitumisella oli ollut juuri heidän talouteensa. Pääsääntöisesti muutokset ovat tapahtuneet käytännön tasolla, tekemisen tavoissa. Taloudelliset hyödyt ovat toistaiseksi nähtävillä enemmän joidenkin kustannusten laskussa kuin liikevaihdossa, mutta kokonaiskustannukset ovat pääsääntöisesti säilyneet ennallaan. Haastatelluilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, mitkä alan toimijajoukot ovat hyötäneet eniten digitalisoitumisesta. Kaikki olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että kotimaiset elokuvakävijät ovat hyötäneet muutoksesta eniten.

5. Kokemus yritysprojektin tekemisestä elokuvaopiskelijan näkökulmasta

Tulin valituksi useiden hakijoiden joukosta tutkimusryhmään ainoana elokuva-alan opiskelijana. Minulla ei ole tietoa, oliko projektiin hakenut muita elokuvaopiskelijoita, mutta uskon, että mukanaoloni oli voimavara muulle ryhmälle ja koko projektille. Kolme muuta ryhmän jäsentä olivat kaikki kauppakorkeakoulun opiskelijoita, joilla oli kuitenkin kaikilla eri pääaine. Minä olin ainoa, jolla oli käytännön tietoa ja kokemusta elokuvan tekemisestä, lisäksi yksi ryhmäläisistä oli ollut aiemmin töissä Finnkinon lipunmyynnissä ja asiakaspalvelussa.

Ryhmässä rooliksi muodostui hyvin voimakkaasti eräänlainen elokuva-alan ”asiantuntija”, vaikka oma asiantuntijuuteni rajoittuikin opiskeluaikaani sekä joihinkin elokuva-alan työkokemuksiin. Pystyin kuitenkin tämän ymmärrykseni pohjalta vastaamaan suurimpaan osaan niistä kysymyksistä, joita muilla ryhmäläisillä sekä myös projektin ohjaajalla oli elokuva-alan toiminnasta. Tämä auttoi muun muassa haastatteluiden kysymyksenasettelua pohtiessamme, sillä minulla oli ehkä muita ryhmäläisiä parempi ennakkokäsitys siitä, millaisia vastauksia saattaisimme saada, ja toisaalta millaisista kysymyksistä olisi eniten hyötyä elokuva-alaa ajatellen. Erityisesti kokemukseni elokuvien tuotantopuolelta auttoi ottamaan huomioon käytännön tason muutokset elokuvien tuotantoyhtiöissä pelkkien taloudellisten vaikutusten lisäksi. Haastatteluiden edetessä vahvistui käsitykseni siitä, että elokuvan digitalisoitumisella on ollut tuotantoyhtiöiden kannalta suurempi käytännöllinen kuin liiketaloudellinen vaikutus, tai ainakaan nuo liiketaloudelliset vaikutukset eivät olleet vielä voimakkaasti nähtävissä.

On vaikea kuvitella miten tällaista yritysprojektia olisi voitu tehdä ilman elokuvaopiskelijan osallistumista projektiin. Vähintäänkin tutkimuksen tekeminen olisi hankaloitunut huomattavasti, kun projektiryhmä olisi joutunut jokaista kysymystä varten hakemaan vastausta ryhmän ulkopuolelta. Uskoisin myös, että tutkimuksen tuominen puhtaasti liiketaloudellisesta lähestymistavasta osittain käytännönläheisempään olisi saattanut jäädä tekemättä, tai ainakin nykyistä puutteellisemmaksi. Nähdäkseni on hyvä, että kun tehdään tällaista hyvin erikoistuneeseen toimialaan liittyvää tutkimusta, on sekä tutkimusryhmän toiminnan että tutkimuksen lopputuloksen kannalta hyvä, että ryhmässä on aiheeseen liittyvää asiantuntemusta. Toisaalta tällaisen tutkimuksen tekeminen puhtaasti elokuvaopiskelijoiden voimin olisi jättänyt tutkimuksen myös torsoksi, nyt liiketaloudellinen osaaminen ja elokuva-alan ymmärrys olivat mielestäni sopivassa tasapainossa.

Yritysprojekti tuli osaltani sopivassa kohtaa opintoja. Olin ehtinyt opiskelemaan ja tekemään töitä alalla jo joitakin vuosia, ja vaikka en tuolloin vielä ollut ohittanut varsinaista kandidaattia opinnoissani, olin niissä silti riittävän pitkällä, että pystyin suhteuttamaan oppimaani tutkimuksen aiheeseen ja tekotapaan. Minulle oli myös hyödyllistä päästä olemaan osa ryhmää jossa olin ainoa elokuvaopiskelija ja jonka muut jäsenet olivat kaupallisesti orientoituneita. Vaikken ollut varsinaisen numeerisen analyysiosion kanssa suuresti tekemisissä, sain silti sellaista ymmärrystä oman alan liiketaloudellisesta puolesta, jota en olisi puhtaasti elokuva-alan opiskelijoista koostuvasta ryhmästä voinut saada. Toisaalta tietämykseni myös omasta alastani osoitti rajallisuutensa, ja sain haastatteluista ja raportin kirjoittamisesta sellaista tietoa jota olisi vaikea saada puhtaasti opintojen tai töiden kautta.

LÄHTEET

Kolehmainen, K., Jaalivaara, J., Talvitie, A., Viertola, A. & Westman M. (2013) Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin Suomessa. Helsinki: Suomen elokuväsäätiö.

http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Digitalisoitumisen_vaikutus_elokuva-alan_kannattavuuteen_ja_toimintatapoihin_elokuvateatteri-jakelussa_Suomessa.pdf

Pinn, Julian (2014) The art and science of cinema imaging. Cinema Technology Magazine 2014 syyskuu, s. 54-57.

Mateer, John (2014) Digital Cinematography: Evolution of Craft or Revolution in Production? Journal of film and video 66:2, s. 3-14.

Belton, John (2012) Introduction: Digital Cinema. Film History 24:2, s. 131-134.

Niessen, Niels (2011) Lives of cinema: against its 'death'. Screen 52:3, s. 307-326.

LIITE 1

Haastattelupäivä	Yritystyyppi	Haastattelun kesto
13.2.2013	Suomen elokuvasäätiö	1 h 53 min
19.2.2013	Suomen elokuvasäätiö	2 h 35 min
28.2.2013	Aalto-yliopisto, ELO	1 h 43 min
14.3.2013	Levitysyhtiö 1	1 h 56 min
15.3.2013	Teatteriyhtiö 1	2 h 19 min
19.3.2012	Tuotantoyhtiö 1	45 min
20.3.2013	Teatteriyhtiö 2	54 min
21.3.2013	Levitysyhtiö 2	1 h 33 min
26.3.2013	Tuotantoyhtiö 2	56 min
28.3.2013	Levitysyhtiö 3	1 h 11 min
3.4.2013	Levitysyhtiö 4	56 min
3.4.2013	Levitysyhtiö 5	1 h 38 min
5.4.2013	Tuotantoyhtiö 3	1 h 13 min
16.4.2013	Teatteriyhtiö 3	1 h 18 min
18.4.2013	Teatteriyhtiö 4	1 h 8 min
23.4.2013	Tuotantoyhtiö 4	1 h 42 min
25.4.2013	Teatteriyhtiö 5	1 h 6 min
7.5.2013	Tuotantoyhtiö 5	Sähköpostihaastattelu